List 22. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 3. junija 1863.

Gospodarske stvari.

Korist pepéla v poljedelstvu.

Pepél ne pospešuje samo rasti zeliš, temuč zboljša tudi pusto zemljo; pa le škoda, da ga vse premalo cenijo naši gospodarji in ga raje zavržejo kakor da bi ga privošili njivi ali pa travniku. Pa pepél ni vsak enak, kakor vsako palivo ni enako, iz kterih se je pepél naredil. Pepéla največ je iz drv, premoga (kamnitega oglja) in pa šote (torf).

1. Dober pepél iz drv ima po Liebigovih skušnjah toliko kremenokislega kalija v sebi kakor slama, razun tega pa tudi obilo fosforokislih solí, — in ravno te dve stvarí ste posebno dobre njivo pognojiti in rodovitno napraviti.

Pepél iz drv se mora vselej le pri nedeževnem vremenu in nikoli na mokre tla potresati; potresa naj se takrat, kadar se dež ali pa saj megleno vreme pričakuje. S tem pepélom se potresajo mlade deteljša, sočivje, grah in grašica itd., kakor tudi travniki, na kterih ravno toliko zdá, kakor mavec ali gips. Po njem dobé rastline tamnozeleno barvo, jamejo spešneje rasti, so čvrstega in plenjatega zrna in tanke lupine; travnikom in pašnikom je pa ta pepél to, kar zabela na kašo ali žgance. Na senožetih, ki so z mahom preraščene, dela pepél res čudeže, če se še z apnom pomeša (vsacega polovica), res vrlo zdravilo; mah zgine brž, in gosta detelja, in sladka trava začne kaj spešno rasti.

2. Pepél iz šote. Šota obstojí iz rastlinskih ostankov, ki so na različni stopnji razkrojenja. V tem pepélu je največ: gline ali tako imenovane ilove prstí, apno, nekoliko lugastih solí in žveplokisline; v nekteri šoti je pa tudi obilo mavca ali gipsa (v nekteri 34 odstotkov) ali žveplokislega apna. — Vidi se iz tega, da pepél iz vsake šote si ni enak. Če ima namreč veliko ogelnokislega apna v sebi, zdá šotni pepél ravno toliko kakor lapor; ali če se ogelnokislo apno sežgè, je gnojenje ravno tako kakor če bi se njiva z žganim apnom pognojila, se vé po primeri apna. Lugastih solí, kar jih je v šoti, se v močirjih kaj lahko izluži. Tudi fosforne kisline je v pepélu iz šote menj kakor v pepélu iz drv. Žveplokisline je v nekterem šotnem pepélu veliko; v marsikteri šoti je skor po 34 odstotkov mavca. Iz tega se lahko posname, zakaj ta pepél detelji tako dobro tekne, kakor v Flandrii, v nekterih krajih na Angležkem in Francozkem. Ker šote v teh krajih ne prodajajo, jo v pečéh žgò in pepél porabijo, s kterim kakor pri nas z gnojem njive in travnike gnojé. Take pečí naredijo iz kamna ali pa ilovice; spodaj naložé na železno mrežo suhe šote, na to pa sirove ali mokre, kakoršna se je ravno na močirji narezala. Suha šota se zapali in od žerjavice se proti vlažna in mokra suší in v eno mer naprej telí, dokler se vsa ne spepelí. Kakor je pa šota sama dobra za steljo po hlevih in za odejo gnojnega kupa na dvorišču, ravno tako škodljiva pa je za tako rabo pepél iz šote, ker njegovo razjedljivo apno amoniak iz gnoja prežene, namesti da bi ga zadrževal. — Vselej je tedaj treba šotni pepél kemično preiskavati, da se spoznajo njega obstojni deli. Če pa njegovo lastnost le na očí sodiš, naj ti bo v tej reči to-le vodílo: šotni pepél ložji ko je in menj rudeč ali prav za prav rujav, tem boljši je. Če završí, ako ga s kako kislino poliješ, naj ti je znamenje, da ima obilo ogelnokisline v sebi. Če pa rudeči lakmusov papir višnjev postane, ima obilo razjedljivega apna ali pa ogelnokisle lugaste solí v sebi. Ravnokar sežgane šote pepél ima več ali manj razjedljivega apna v sebi; če pa na zraku leží, se naglo z ogelno-kislino zveže, al potem nima za njivo velike vrednosti. Zato je treba, da se pepél dolgo žgè, in kar je najbolj moč varuje, da ga zrak ne prevetruje; če tedaj pepél delj telí, več ima razjedljivega apna v sebi in tem boljši je.

(Konec prihodnjič.)

Od goveje kuge na dalje.

Povsod drugje, kjer je bila v črnomeljskem kantonu kuga, je že potihnila, le v Preloki, kjer se je najprvo začela, ste 22. in 23. dne t. m. spet dve govedi zbolele. Da se kuga zatare, je komisija obé bolne govedi pa še dvoje druzih sumljivih ravno tistega gospodarja pobiti dala, se vé da proti navadnemu odškodovanju.

V Mali Pristavi postojnskega kantona ste enemu gospodarju dve kravi poginile za govejo kugo, tretjo pa že tudi bolno je komisija pobiti dala.

C. kr. koroška vlada je 10. dne t. m. ukazala, da nobena goveja živina iz Kranjskega ne smé na Koroško, ktera nima popolnama verjetnih, od župana in ces. gosposke podpisanih spričál, od kod da je in da je zdrava. Vse goveda, kterih gospodarji nimajo tacih spričal, se zapodé čez mejo nazaj ali pa se na stroške gospodarjeve v kontumacijo denejo (zaprejo). To veljá tudi od kož, rogov, parkljev, kostí, sirovega loja in mesa. Naj se tedaj varuje, kdor neče v zadrego in škodo priti.

Kako pa je na Hrvaškem z govejo kugo? Kralj. zagrebško namestništvo naznanilo je ljublj. c. k. deželni vladi, da še je v 2 županijah (komitatih) in sicer v županii reški v Mandlah in Doljnih Žagarih okraja čubarskega, v 4 selih (vaséh) pa zagrebške županije, namreč v Dvorancih, Jamnici, Rešetarovem in Jastrebarskem. Temu kr. namestništvo še dostavlja, da v Vojaški Granici zdaj ostro ravnajo s kugo govejo in da se je po takem nadjati, da jo bojo kmali zatrli. — Bog daj!

Dolžni smo svojim bravcem še naznanilo dveh zdravil, ki smo ga dobili za natis. Eno zdravilo je iz Cerknice, ktero je sestavljeno iz masla, lorberja, kimeljna, majarona, rožmarina in vina; za klištire žajfnica, za pijačo voda kisle repe in namaka lipove gobe. Gosp. dopisnik nam pravi, da je B. neko svoje živinče ozdravil, pa tudi še druge svinje. — To zdravilo nas opominja tistih časov, ko je zdravilstvo še v zibelki spalo. Ako se živina ali človek ozdravi včasi potem, da se jima je dala ta ali una zmés, nikar ne mislimo, da mu je ravno ta pomagala. Dobrotni Stvarnik, ko je vstvaril človeka in živali, jim je podal ob enim toliko moči, da njih natura sama zmaga tisoč in tisoč bolezin — pa še večkrat premaga nerodnega zdravnika z vsemi zdravili njegovimi. Zato so najmodrejši zdravniki najpohlevniši, ker vejo, da — malo vejo. Tudi, gosp. M., Vaša bolezen ni bila goveja kuga, ktera svinj nikdar ne zgrabi. — Iz Op. pa smo dobili sledeče naznanilo: „Ko je pred 40 leti živinska kuga v naši okolici mnogo živine podavila, je nasvetoval neki lašk zdravnik našim kmetom, da naj hlev vsako jutro s peglo (katranom) dobro nakadijo in vrata zapró, da se dim nekoliko po živini poleže, ter s tem mazilom po gobcu namažejo. Pet starčkov, ki so takrat ta nasvet slišali in poskušali, je še živih, ki enoglasno trdijo, da ga je skušnja prav dobro potrdila. Njih živina je prišla vsaki dan z okuženo živino v dotiko, pa ni nikjer kuge nalezla. To sredstvo sicer ne ozdravi okužene živine, ampak le zdravo obvaruje kuge.“ — Ker se goveja kuga le naleze in živina nikakor drugač ne zboli, ni treba katrana, ampak varovati le živino, da ne pride v dotiko s kužnino po eni ali drugi poti. Ako bi katran to moč imel, da bi živina bolezni ne nalezla, kader pride z bolno skupaj, bi bil omenjeni laški zdravnik gotovo se že potegnil saj za en kos tistih premij, ki še zdaj čakajo moža, kdor pové kakošen gotov svèt. Če bi bili naši hlevi prostorni in zračni, bi rekli: v Božje ime naj se kadijo s katranom! Al če premislimo, kakošni brlogi so večidel naši hlevi brez vsega zraka in vse svetlobe, se pa bojimo, da bi ubogi živinici ta dim še bolj ne nadlegoval. — Sicer pa se zahvalujemo gosp. dopisnikoma za te naznanila, ker pričajo dobro voljo, da bi se strašni pošasti v okom prišlo.

Šolske stvarí.

Učilni načrt za nedeljske in prazniške glavne šole.

Predrznem se tù očitnosti izročiti pričujoči načrt, ki sem ga osnoval po naredbah sl. ministerstva za nauk in bogočastje. Naj ga sodijo možje, kterim gré o šolskih zadevah beseda, da bi, kar je dobrega, se v blagor našim šolam, tudi djansko vpeljalo. Učilni načrt, ki ga tù nasvetujem za nedeljske in prazniške glavne šole, se pa dá tudi djansko vpeljati v začetne šole na kmetih, in to tako:

1. Kjer so trije učitelji, tam naj se postopa kakor skoz tri razrede na glavnih šolah.

2. Kjer sta dva učitelja, naj eden prevzame 1. in 2. razred, in drugi 3. razred. Kteri ima dva razreda vkup, naj ravná tako, kakor sledí v 3. točki.

3. Kjer je en sam učitelj, tam naj se vpelje načrt za 1. in 2. razred glavne šole tako, da ko prvi razred bere, drugi razred prve pol ure spisuje spise, in druge pol ure števili (rajta) na tihoma na tablicah. Ko pa drugi razred bere, prvi razred prve pol ure spisuje in druge pol ure rajta na tablicah. — Namesto štetviljenja in spisja nastopi vsako drugo nedeljo risanje.

Risanje je lahko, in vsak si ga brez muke more prisvojiti; kjer bi pa na začetnih šolah z enim učiteljem starost in slaba roka tega ne dopustila, naj se učí spisje in štetviljenje. Na drugih šolah pa tudi lahko eden učitelj vse razrede po dušni razmeri vkup v risanji podučava; saj mu bo v zaslugo pred Bogom in pravičnimi ljudmí.

Ako bi se pri začetnih šolah, kjer je en učitelj in več g. duhovnov, kteri gospod duhoven bi se ljudí usmilil, bi morda on dobrovoljno nauk za 3. razred prevzel.

Ako pomislimo, da postava ostane postava in pod kaznijo vsa mladež šolo obiskovati mora; da le tak nauk v resničnem smislu ljudstvo na višo pravo stopnjo povzdigniti more; da vsi učeniki in drugi šolski gospodje pod prisego na natančno izpolnitev postav gledati morajo; da ubogi stan nekterih ljudí le iz nepodučenosti in ž njo zvezane lenobe izvira; da našo zemljo po tečnem nauku prisiliti moremo, da bo še dva in trikrat več rodila od zdaj; da davki le še rastejo; da bo ljudstvo le v dobrih šolah svojo pravo korist vidilo in da le po tem se domovina in ž njo cesarstvo osrečiti more, — se ne smemo in ne moremo takih nedeljskih šol braniti, ker drugač ne želimo prav iz srca prave sreče ne domovini, še manj pa blagostanja potrebljujočemu cesarstvu.

Resnobna volja, prava zavest in ljudoljubno srce vse pripomočke v dosego tega pridobiti vé; le kdor noče šolski mož v pravem zmislu biti, svojo prisego mlačno spolnuje in se vsakega napredka ogiba, bo morda zoper take naprave mrmral in na čelu nosil napis: „ostanimo begajoči raki!“

Začnemo prihodnjič z učilnim načrtom za 1. razred nedeljske in prazniške glavne šole. (Dal. prih.)

Za kratek čas — še bolj pa za poduk kaj.

Iz Kamnika na binkoštni torek.

Ljubi stric Matija!

Iz mojih prejšnih pisem se lahko spominjate, da je pri nas vsak torek tržni dan. Naši tržni dnevi so pa tudi kaj sloveči; so kakor mali sejmi; od vseh krajev priženó živine skupaj; na trgu pa tudi kramarji svoje štacune postavijo. Al povedati Vam moram, dragi striček, da takih tržnih dni, kakor je bil križev torek, v Kamniku nismo še doživeli in Bog vé, ali bomo še kdaj tako srečni, tacega doživeti; v naši mestni kroniki zapisan je ta dan z zlatimi črkami. Pa nikar ne mislite, da se šalim, kajti s takimi rečmí, ki zadevajo blagor človeštva, ni burk uganjati.

Omenjeni dan grem okoli desete ure v mesto. Od daleč vidim na očitnem trgu obilno ljudstva. Na nekem vozu — podoben je bil tistim, s kterimi Kalmiki svoje koče prevažvajo — vidim nekaj v črno zagrinjalo zavitega; stopim bliže pa čujem hripav ženski glas. Misel me prešine, tukaj se opice kažejo, kajti spomnil sem se, kako sem nekdaj celi ljubi popoldan za nekim možem koračil, ki je tri opice imel. Veste, dragi stric, da ste me bili v štacuno po olja poslali, in kako da sem še le zvečer z ubito steklenico domú se prikradel. Na tem vozu pa ni bilo nič tacega, — bile so to le moje domišlije.

Slavni Janez Kapistran pridigoval je v latinskem jeziku; vsi poslušavci bili so do solz ginjeni; na omenjenem vozu pa je govorila v črno svilo oblečena ženska v ptujem jeziku; priporočevala je svoje čudodelne verižice (ketnice) in ljudem kazala elektro-galvanično baterijo, — že samo ime mora človeka ozdraviti! In glejte čudo! Ljudstvo jo je razumelo, staro in mlado, možko in žensko hitelo je k nji na voz, kupovat si raznovrstnih malih verižic, ktere so ozdravljale vsakoršne

bolezni, kajti prepričal sem se z lastnimi očmí, mi bote saj verjeli, da so slepi slišali, gluhi vidili, mutasti hodili, hromi govorili in vsakoršni bolniki se ozdravljali; vidil sem človeka, ki je z bergljo prišel k vozu; čudodelnica mu je bergljo na vrat na nos zlomila, in — človek ozdravljen je bežal od voza, kakor zajec, kadar začuje pse lajati; tudi ženska brez roke zateče se polna zaupanja k vozu, in nekteri, ki kadar v glažek globoko pogledajo, vidijo vse po dvoje, so vidili, da je imela kmali dve roki, in — kar je menda največi čudež — neki čmern nemškutarček pél je v svojih možganih ves predelan „Naprej zastava slave!“

„Kdor zná, ta zná“ — je rekel tisti, ki je kravo s svedrom drl. Al naša umetnica — to se ji mora pritrditi, je dobro razumela svojo reč. Trije lepo napravljeni strežaji letali so okoli nje, kakor metulji okoli cvetlice in hipoma izpolnovali njene povelja. Nejeverne bolj prepričati, delala je čudeže z galvano-električno baterijo; neki mož na vozu je vsled tega začel čudne skoke delati, ljudstvo pa je z odprtimi ustmi zijalo. Pravijo pa, da je pozneje nek osoren gospod te čudeže ustavil. Ne vem prav, kako se mu pravi; pa naj že bo kakor hoče, neverjetnih Tomažev se nikjer ne manjka. Pa kaj se vérno ljudstvo za kaj tacega zmeni! — tički so se tudi brez tega vablenka radi na limance vsedali.

Povejte vendar, ljubi stric, da naj se Ljubljančanje nikar toliko glave ne belijo, kje bi prizidali nadstropje bolnišnici; saj ste menda tudi pri vas čudadelnico imeli; kdor si je kupil verižico, ne potrebuje bolnišnice; slišati je, da vas je za 300 gold. opeharila — — ne, ne, ozdravila; nas je pa vendar le za 50 gld. In vi, učeni gospodje zdravniki, ki ste noč in dan okoli bolnikov, preduhtujete in premišljujete, kako bi revežem pomagali; usmiljenja ste vredni; vaše prizadetje je nečimerno; ta umetnica ta jo zná, od te se učite! In kako po ceni je bilo vse to! Ena verižica ni više stala kakor 1 gold. nov. dnarja. Vém, da bi bila iz samega človekoljubja vse to zastonj storila; pa sej veste, konjem ni mogla gobcov zavezati, tudi strežaje je mogla hraniti, tedaj nihče ne more tirjati, da bi se to zastonj delilo. Žalibog, prehitro je šla iz našega mesta; ozdravljeni reveži niso se ji mogli dostojno zahvaliti, kakor bi bili radi; pravijo tudi, pa saj ljudem ni verjeti, da je poprašal zvito tico (aj! ti šembrano pero, kaj vendar pišeš? hotel sem reči: blago dobrotnico) nek oster mož, ki šale ne pozná — Kranjci mu pravijo „štandar“ — se vé da iz zgolj vedečnosti: od kod da je in kam da gré? — pa je peté prehitro odnesla, tedaj ni mogel natanko zvediti, zatoraj Vas lepo prosim, dragi stric, razglasite po časnikih, da se to zvedilo bode, in potlej, da so te verižice pri nas ljudi popolnoma ozdravile (kar že veste) — le nekterim bo še treba okoli glave jih ene dvakrat oviti — tedaj nam zdaj verižic več treba ni; ljudje bi jih po 2 ali 3 kr., nekteri še celó zastonj radi nazaj dali in vse to iz zgolj kršanskega usmiljenja, da bi se tudi drugim pomagalo, kajti bati se je, da bi teh verižic ljudém ne zmanjkalo. O gorjé potem bolnemu svetu! Ljubi stric, odgovorite mi, ali so se tudi pri Vas v Ljubljani taki čudeži godili? in potem preskrbite — še enkrat svojo prošnjo ponavljam — da se to križem po svetu razglasi, da bo ta zdravnik v ženski podobi svojo slavo začul in nam povedal saj svoje stanovanje. Najslavnejše osebe nehvaležni svet večkrat pozabi; škoda bi bila neizrekljiva, ko bi se kaj tacega v večnem spominu ne ohranilo. Z Bogom. Vaš

stričnik
Jurčkov Matevž.

Ozir po domačii.

Cerknica in njena okolica.

Popisal Andrej Likar.

(Dalje.)

Nekaj o tukajšnem kmetijstvu.

Obnebje tukaj poleti ni tako gorko, pozimi pa ne tako mrzlo, kakor je pri Ljubljani. Najhujši mraz je bil, kar jaz pametim, 15 stopinj R. Kraj je zdrav in posebnih krajnih bolezen nisem doživel. K temu pripomore veliko tudi snaga po hišah. Burja rogovili tudi tukaj, vendar ne tako hudo, kakor že prec pri Postojni.

Zemlja je pri Cerknici peščena, proti Jezeru, Zevšu in Loškemu pa težka ilovica. Ko so kopali graben za že omenjene rake, se je vidilo, da je bilo kamenje okroglasto bliže Cerknice v zemlji debeleje in kolikor delj od Cerknice preč, toliko drobneje, naposled nekaka sipa in za njo zgolj ilovica. To priča, da je bila mogla v starodavnih časih strašna povodinj prihruti nad Cerknico morebiti po grabnu doli memo Begenj. Tukaj pridši na plano in se razdelivši je zgubila svojo moč in je popuščevala težje kamenje bližej, drobneje pozneje.

Kmetije so tukaj grozno razkosane. Celih zemljakov je prav malo, več polzemljakov, največ pa masličarjev in v Cerknici veliko tudi poddružnikov (Hofstätter). Vsi ti imajo še vrh tega svoje njive in senožeti tako raztresene sèm in tjè, da se Bogu smili.

Zemlja je pičlo srednje rodovitna in se obdeljuje sploh nekako rabotno in tlačansko. Z gnojem ne znajo v caker hoditi. Gnojnica se razliva pe ulicah in vaseh. Svoje dolge pa ozke njive orjejo večidel prav plitvo. Sejejo ozimno pšenico, jari ječmen, oves, prosó, ajdo in sadé celó krompir, repo, korenje, fižol, bob, in nekteri poskušajo tudi s turšico. Požeto žito sušé po kozolcih, kteri pa nimajo teh, v kopah, ali pa postavljajo po tri snope skup s klasjem po koncu. Mlatiče najemajo večidel ptuje.

Živina goveja je večega plemena. Na vole držé bolj, kakor na krave, da si prislužijo z vožnjo kak krajcar. Pa mislim, da bi jo opravili nekteri dobro ali še bolje s kravami, ker za mleko in maslo bi se potegnil lahko lep denar. Bolj revni imajo tudi kozé, ki so nekterim trn v peti in bi jih bili radi že zdavnej zatrli. Pa mislim, ako se pasejo koze le po takem svetu, kjer se ne pase druga živina in ni ne za senožeti, ne za gojzd, naj se privošči tudi revčeku saj nekoliko kozjega mleka, ker velikrat nima z drugim lačnih otrok potolažiti. Nekteri bolj premožni se pečajo tudi s konjsko rejo. Da je tudi tukaj več tacih, ki za senožeti ne skrbé drugač, kakor da jih obrijejo enkrat vsako leto, in se še za krtine ne zmenijo, če jih je vse črno, mi ni treba praviti.

Sadjoreja je po teh krajih jako zanemarjena. Le tù in tam stojí kako drevo, pa še zraven tega bi mógel gospodar noč in dan stati, če hoče kaj vžitka imeti od njega. Ker napravlja cerkniška soseska pri sv. Roku nov sadni vrt, se je nadjati v tem oziru boljše prihodnosti. Zadnje leta so jeli tudi nekaj murbine drevesa saditi.

Bčelarstvo tukajšnje je komaj vredno, da se omeni.

Ker tedaj kmetija ne daja toliko v teh krajih, kolikor se potrebuje za živež, obleko, davke itd., so si pomagali nekdaj z gojzdom in namestili pomanjkljivo. Imajo namreč stare vpisane pravice do lesa v grajščinskem gojzdu za orodje, kurjavo, stavbo in tudi za kupčijo. Planinska grajščina pa trdi vse drugo zlasti zastran te poslednje pravice, namreč do lesa za kupčijo,

To ima marsiktere žalostne nasledke. Pričakovati je vendar, da komisija, obravnaje služne gojzdne pravice, bo potrdila, kar je starih pravic. Da pa kmet tudi pozneje ne bo smel delati z gojzdom, kakor mačka z mišjo, se vé samo ob sebi. — O prevelikih davkih po Notranjskem in tudi tukaj naj govoré bolj zvedeni možjé, kterim so davkovske in katasterske razmere bolj znane; govoril je že tudi deželni zbor ljubljanski odkritosrčno.

Cerkniško jezero.

Krasôta notranjske straní je memo postojnske jame tudi čudapolno cerkniško jezero znano že Rimljanom z imenom lacus lugeus. To jezero so že popisovali Valvazor, Steinberg, Tobija Gruber in v „Novicah“ v novejši dôbi rajni g. Jožef Bevk in že tudi v tem spisu omenjeni še živi Gregor Kebe. Kamenje bi toraj nosil na Kras, ko bi ga hotel jez v kterem koli oziru bolj natanko popisati. Zato bom povedal od njega le toliko, kolikor se prilega celoti tega spisa in kolikor je treba, da ima lahko vsak od njega čist in jasen zapopadek.

Cerkniško jezero je dolgo 2 uri in široko čez 1 uro, toraj največje na Kranjskem. Natora je zedinila tukaj dobrote in veselice v enem kraji, ki jih ljudje vživajo drugač le na suhem in na morji. Kjer valovi prijazno šumljajo, kjer se ribe ljubko igrajo, kjer čolnič tiho plava naprej svojo pot in ribeč razpenja svoje mreže, čez malo dni tam rožice cvetó, živinica se pase, kosec brusi svojo kôso, voz letí za čilimi konjički in lovec napenja svojo puško ter meri zajcu v srce. Res radodarna natora!

Kaj pa je vzrok tega toliko zanimivega jezera? Cerkniška planjava je obdana okoli in okoli z višimi kraji, hribi in gorami, s kterih se stekajo vode na to planjavo. Če bi toraj ne bilo celó nobenih odtokov, bila bi vsa planjava zalita z vodo. Če bi bili odtoki veči ali saj enaki, kakor so pritoki, ne bilo bi nobenega jezera. Ker so pa dotoki včasi veči kakor odtoki, voda zastaja in zaliva nižjo planjavo ob Javornikovem znožji od Dolenje vasí memo Jezera, pod Martnjakom in Grahovem tjè gori do Gornjega Jezera, in pokriva s svojo mokro odejo vès kraj tako dolgo, dokler odtoki ne premagajo dotokov.

Pritoki v jezero so pa naslednji:

1. Cerkniški potok, ki pobira studence od sv. Trojice doli memo Podslivnice in Begenj, in je ob velicih nalivih tako mogočen, da se komaj zbaše pod Zidanem mostom v Cerknici skozi, včasi se pa še celó ne more, takrat pa gorjé bližnjim prebivavcom, umakniti se mu morajo iz svojih hiš;

2. studenec sv. Magdalene;

3. studenec pri sv. Vidu;

4. obrh nad Martnjakom; ti trije, ob suši komaj znatni, jako razsajajo pridši spod Slivnice tamnih predalov;

5. Grahovščica, ki teče skozi Grahovo;

5. Žerovnščica;

6. Lipsenjščica, te dve zajemate vodo tam v kotu pod Bločicami in Križnjo goro;

8. véliki Obrh pod gornjim Jezerom, ki nabera vode v Ložki dolini, in jih pripelje pod zemljo ta kraj v jezero skozi več lukinj raznih imen; in

9. bljuje Javornik sam ob velikem deževji vodo iz sebe. Javornik namreč je v svojem skrivnostnem trebušji vès ótel in z vodami napolnjen. Preden nastopi deževno vreme, se pasejo že več dni popred oblaki po Javorniku, ki pije vodo iz njih po drevji v sebe, in v Javorniku, visokem in velikem gojzdu, dežuje po navadi tudi popred, kakor drugod. Voda v njem se narašča, da je viša kakor je unanji svet, ne more je več v sebi držati, tiščí ga, zato jo spustí in spušča po mnogih luknjah v jezersko planjavo na dan.

(Konec prihodnjič.)

O zadevah matice slovenske.

Da me je trda volja barem 100 gld. a. v. za osnovano slovensko matico podariti, naj bi se po njej izdane knjige na veke dajale mojej rojstni fari, to je, sv. Bolfenku pri Biši in Trnovcih na Štajarskem (dokler pa še živim, se meni pošiljale) potrjujem s svojim lastnoročnim podpisom.

V Gradci 28. maja 1863. Dr. J. Muršec,
učitelj vere na dež. viši realki.

Neki rodoljub iz Vidma je poslal 4 obligacije národnega posojila za 240 gold.

Kos.

Spisal Fr. Zakrajšek.

Nedavno kós učeni
Iz kletke jo je vlil,
Ter tebi nič ne meni
Se v gojzd je preselil.
„Ha, čajte sestre moje,
Obnoril, kar vas je,
In učil, kak se poje,
Bom vaše slavčike!“
Tak misli, pa kar more,
Zapoje čudno zmes,
Kosmate vprek in nore,
Zdaj milo zdaj na ples.
Tako po stari rabi
Prepeva zdaj vse dni;
Al tice ne privabi,
Slušavca vendar ni.
Aj, aj! kosmata kapa!
Vsaj kós je mož za to,
Umetnik je, ne šlapa;
To mislil bi vsakdo.
Zavíd je mar al hlinstvo?
Nemarnosti je kvar?
Da noče ga občinstvo
Poslušati nikar?
In bolj ko prej zavije
Jo kós, da bolje gré,
Po taktu melodije
Umetno se cedé;
Kós angeljsko 'ma grlo,
Skor kamen se topí;
Al ko b'lo vse pomrlo,
Le ene tice ni.
Ni ščinkovca ne slavca,
Skor žive ni stvarí,
Ni en'ga poslušavca;
To kósa kaj jezí.
In kak to grozno peče,
Kak skli razžalbe plam,
Naj priča tù in reče,
Ki tak je skusil sam.
„A kaj! — dé kós nesrečni —
Bom v gojzdu tratil čas!
Zarobljencem nevšečni
Bom norcem godel jaz!
Nezbrušeni gorjani
In pa omike svit?
Bedaki so neslani,
Umetnost ni jim v prid;
Gojzdnjakom prepevati,
Se pravi tratit' glas,
Zamorce umivati,
V pomije vreči kvas“ —
Tak skli ga srd ponosa;
Kar tičev črna tma,
Poslušat enkrat kósa,
Po zraku priveslja.
„Oho! in — stoj, ti tele!“
Nakrat zasliši se,
In ravno prišumele
Tak tice govoré:
„Bedak si ti, ki psuješ,
Ker tod si bil neznan,
Ki zdaj nas uveruješ,
Kak revež si neslan.
Če hvale neprijete
Te grabi bled osup;
Zakaj na nas osvete
Ti brizgaš črni strup?
Pretrgal sam, le vedi,
Si mnenja zlato nit,
Podrl si v zlej besedi
Zaupa trden zid;
Kako li v srcu mora,
Kjer vlada kačji rod,
Sijati zlata zora?
Kaliti rajski plod?
Nam pél je slave, skakavec
Nam bistril srce, um;
Al všel je modri slavec,
Ko drl je hvale šum.
Smo njega poslušale;
Al ti mu nisi vštric,
Ti iščeš le pohvale,
Tvoj péti — ni poklic!“

Kratkočasno berilo.

„Jez“ nisem „Jez“
ali:
Nakazen na Ljubelji.

(Dalje.)

Zapustivši očetovo hišo jo po cesarski cesti čez Kranj maham, kar kmali nad Naklom najdem, da se cesta razdvoji. Tù stojim kot nekdanji grški Štempihar na razpotji, in ne vém, po kteri cesti da bi dalje potoval. K sreči možek s polja pride, ki ga poprašam,

ktera cesta pelje v Korotan? Kajti tjè sem se odpravil zastran svetoznanstva. „Kam pa ste jo namenili, ali v Celovec ali pa v Belak?“ me vpraša mož. Odgovorim mu, da mi je vse eno, da le v Korotan dospem. Na to mi pové, da desna čez Ljubelj, kjer pa je od kranjske strani pot zlo strma, leva pa čez Koren v Korotan pelje. Jez ne posnemam Herkula, tedaj si ložjo pot izvolim.

Ker je pa moje potovanje le sploh filozofiško ali modrijansko potovanje, lahko zapopadete, da moj namen ni od mest, trgov, vasí, gorá, rek in potokov besediti, ker se to tako brez mene vse v zemljopisih najde, ampak samo od tega, kar sem na tem potovanji ali skusil ali vidil ali slišal.

Pridem v Korotan, v deželo svojega modroslovskega preiskovanja, in sicer v Belak, kjer je vse živo bilo; imeli so namreč ravno sejm. Krnem v neko gostivnico. Čudno se mi zdi, da je v njej zraven ljudí tudi čuda lastovk bilo, ki so pod stropom svoje gnjezda imele in prav po domače se vedle, ter zdaj skoz okna in zdaj skoz vrata vèn in noter frkale, pa za drhalski krič in vriš celó nič se zmenile. — Zapišem brž v svoj dnevnik: „To je iztočni družni nagon“ (stimulus societatis) med človeškim in ptičjim svetom, ki ga dosihmal še nisem vidil. Tako začnem modrovati. Na potu proti Celjovcu me dohajajo in prevožujejo sejmovavci z vozički, ki tako prah vihrajo, da sem skoraj zmiraj v oblak zakrit polne usta te spake imel, pa tudi po meni tako zavrè, da vès razkačen zarežim: da bi vendar šent . . . . Pa vale se po ustih klofnem, ter se svarim rekoč: Flegma, flegma! ne pa star rogovilež biti. — In to je bilo dobro, kajti v hipu se mi spet krv ohladí, in ko nevgodni prah bolj natanko premišljujem, potegnem dnevnik iz žepa in zapišem va-nj: „Demokrit ima skoraj prav, če trdi, da se tudi iz atomov (drobcev) kaj načiniti dá, kajti le še nekoliko časa v takem oblaku bresti, in pošteno se spreobrnem v prašnokrilica.“ K sreči odletijo vozički, prah se vleže in okoli mene se razjasni. Tù staknem studenec, se umijem, napijem prav filozofiško, to je, iz šake, se okrtačim, jo odrinem in mirno pridem do vasí in v krčmo, kjer so mi prenočiti svetovali. Pa tù ni bilo ostanka, kajti vse je bilo skoraj natlačeno ljudí, ki so iz belaškega sejma šli. Tù je vse na vès glas kričalo, ali prepevaje se drlo ali kregalo, ali po ščetarsko z vinom, pivom in z žganjem se nalivalo, ali rajalo, vriskalo in tako rogovililo, da mi ni druzega početi, kot dalje jo potegniti in kjer drugod prenočiti. V dnevnik pa zarisam te tehtne besede: „Oh! kak grob epikureizem!“ Kmali v neki drugi pa tudi mirni ostaji čez noč ostanem, pa očesa ne zatisnem, kajti tistih skočnih živalic, ki sosebno z lepim spolom kaj rade družljivo živé, ko luč prižgem, toliko v postelji najdem, kot da bi bil v mravljišče zabredel. Ni se toraj čuditi, da sem kot ponočen stražnik vsako uro bíti slišal in že ob štirih zjutraj na pot ravnal se. Da pa moja nekoliko prevroča krv tudi omenjenim živalicam teknila ni, sem se iz tega prepričal, da so mojo srajco tako porudečile, da je skoraj sloviti Garibaldovi enaka bila — začrkam v dnevnik: „Anacharsis in Scythia.“

Jutro je bilo hladno, in če se ravno čisti ščip iz podnebja smeja in pa nepreštete zvezdice prijazno migljajo, mislim zavolj hlada zdaj več na to, kako da bi se ogrel, ko pa, kaj da bi filozofiral. Prav urno jo tedaj po cesti maham, pa kar pri tej priči obstanem in ostrmim. Pogledam podnebje — vse je v najlepšem redu. Pa vendar to ne more biti, kajti kak streljaj pred seboj vidim na tleh ravno tisto podnebje, tisto luno in tiste zvezdice, in sicer unim nebeškim prav tako podobne, kot moje matere edin sin sam sebi, kadar se v srcalu ogleduje. — Začne nekaj po hrbtu gomaziti in moja že precej ohlajena krv se približuje zmrzlincu, kajti vidil sem sicer že ponoči vse te nebeške stvari ali v Savi ali v Ljubljanici ali v draveljskih lužah, pa tako zvesto in v takem neizmernem razmerji pa še živ svoj dan ne. — Še nekoliko strmim in strmim, kar se zavem in po čelu butnem rekši: „O ti bebec vseh bebcev! nisi li otesan osmošolec pa se čudiš — za nič! — kajti to je ali „optičen prikazek“ ali pa so „fata morgana.“

Krveni tek se mi spet uredi in dalje jo potegnem — prikazek zmirom enak ostane, dokler zarja ne poka. — Zdaj pa zmirom bolj in bolj obleduje in zginuje — in o čudo! spet nov prikazek pred seboj imam — zdi se mi, da vidim neizmerno sinjasto planjavo. — Postojim in premišljam, kaj da bi pa to moglo biti? Zagotovljam vas, ko bi bil luč tega sveta tam zagledal, kjer tisti možje, ki „s suho robo“ po svetu barantajo, bi bil prisegel, da imam pred seboj „cveteči lan.“ Kar solnce čez Ljubelj pokuka — in prepričan sem, da so bili „optični prikazek“ in „fata morgana“ in pa „cveteči lan“ zgolj le — prazne muhe. Pa, veste, kaj je bilo? Nekaj, česar še nikdar prej vidil nisem — neznano lepo jezero! — Eden izmed modrijanov: „Škoda! da si Gorenec, pa bleškega in bohinskega jezera ne vidiš.“ Al pripovednik ga vale zavrne rekši: „Sej nisem bil brbec materijalen, ampak pretuhtavec duševne nature.“— Ni mi mogoče popisati občutkov, ki so me sprehajali, ko sem jezero gledal v svetlobi jutranjega solnca. Srce mi je bilo prepolno; sklenem roke, molim in povzdigujem Božjo vsemogočnost. Ko svojo molitev dokončam, pa mi v hipu Škotec Hume na misel pride, ter z žalostno nejevoljo zavpijem: „O ti nesrečni norec, ne pa modrijan, ki si se predrznil tajiti Bogá!“

Odrinem jo dalje, pa ker sem zmirom sam in me solnčice pregreva, začnem filozofirati — in sicer o zastavku „Jez nisem jez“. — Pa smejati sem se mogel, ko se domislim, kako da ta zastavek mojim sošolcem ni nikakor v butico šel, če je prav naš učenik „doctor et professor philosophiae“ jasno kot beli dan dokazal, da „jez“ sam svojega „jez“ osojevati ne more, ampak da ta „jez“ mora zunaj sebe, to je „stvar“ biti, da se prav ovohati in pretehtati dá. Pa pajdaši so le z glavami majali in se posmehovali. To njih vedenje pa dohtarja razkači, in njegovo filozofiško težišče tako omaja, da mu sledeče besede spodletijo: „O! tako puhoglavnih učencev pa še nisem imel, kot letos. Kaj nobeden tega zastavka „jez nisem jez“ ne ume? Sej sem vam vendar vse lastnosti človeške duše, in sicer vsako posebej bolj na tanko in pa razločno razkladal, kot pa najumetnejši padar svojim učencom ude človeškega telesa. In vendar nobeden tega ne zapopade!“ Na to se vzdignem jez in rečem: „Jez Vas prav dobro razumem, gospod doktor!“ ter razkladujem tako-le: „Ako jez hočem pretehtati svoj „jez“, tadaj jez nisem več „jez“, ampak ta moj „jez“ je meni „stvar“ ali „predmet“; in to „stvar“ morem tako z dušnimi očmí ogledovati, kakor, postavimo, sicer svoj život s telesnimi očmí v srcalu, da vidim in prevdarim, ali je popolnoma pristojin za svoje vsakdanje splošne odločbe.“ „Pravo! pravo! — reče vès radosten profesor — to se pravi „filozofirati“ znati; zagotovljam vas, ako ne bi bil, kar sem „doctor et profesor philosophiae“, želel bi Vaš učenec biti“. Al med tem, da sem jez o tej pohvali skoraj veselja pijan, me nekteri tovarši silno pisano gledajo. Gremo iz šole, kar se me eden izmed njih loti rekoč: „Razjasni vendar tudi meni ta hencani „jez“ nisem „jez“, kajti ni mi mogoče te uganjke zapopasti.“ Radovoljno mu ustrežem, ter začnem: „Postavimo, ti bi hotel konja kupiti; ne bi li šel prvo po-

gledat ga, da bi vse njegove dobre in slabe lastnosti preiskal, in se tako sam prepričal, ali ni slep, šantov, oporn, nadušljiv, brez zob, prestar in tako dalje?“ Moj tovarš sam prikima pa reče: „Al tega ne umem, kako da ti „Jez“ in pa „konja“ v ravno tisto vrsto staviš?“ — „Čuj! — ga dalje učim — kakor ti gotovo ne bi poznal konja, če ga ne bi pregledal, ravno tako svojega „jez“ to je, sebe, nisi v stanu spoznati, če ga „zunaj sebe“ ne ogleduješ.“ — Hej kolosbrodos! me zavrne pajdaš, po tem takem sem pa jez in pa konj ena in pa ravno ista stvar. — „V tarčo si jo zadel“ — mu odgovorim in se ločiva. — Zdaj pa potovaje s svojim „subjektivnim jez“ svoj „objektivni jez“ na las pretehtati odločim, pa me začne tako glava boleti, da sem se bal obnoreti. — Tako bolan, pobit in lačen pridem v Celovec, se v neki gostivnici z jedjo in prav dobro pivo okrepčam — in ker ga po „eprikurejsko“ kar tri poliče pod kožo spravim — se spet ozdravim kot riba v vodi. — Ko se dobro spočijem, grem slovitega „zmaja“ gledat. Ravno zgolj sam je bil. Ga ogledujem in si mislim: „Ko bi znal govoriti, ti bi mi gotovo kaj modrega povedal, kajti nektero si že skusil.“ — „Norec! domú se vrni, kaj po svetu prazne muhe loviš!“ — nekdo, kakor se mi zdi, nad me zareží. Zmaj vendar ne — pa okoli in okoli — tudi kar žive duše ni — — — Kaj to more biti? — Kaj veljá? — To je moj — objektivni jez“ — pravim sam sebi — in ima skoraj prav, kajti mošnjica se grozi, me na kant djati — kant in pa Kant. — O kaka srečna združba misel (associatio idearum)! — Da, da — neumerjoči Kant ni bil nikdar, kot pravijo, iz Kraljevca dalje po svetu, in je vendar najprvi modêrnih modrijanov; zatoraj pa — jutri vale na Krajnsko nazaj.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Prage 25. maja. — b — „Kako je Ljubljana pusta! — je zdihoval oni dan neki Kranjec, ki nekoliko let ni vidil Ljubljane — stara „gemüthlichkeit“ je zginila, ni moč več prestajati, še celó kazina je propala, in vsega tega je krivo národno pričkanje!“ Da! — si mislim — „gemüthlichkeit“ to je, dušno spanje je zginilo, ki je kraljevalo pod absolutizmom: narod se je prebudil ustavno, hoče živeti, išče dušne hrane in vrè tjè, kjer je je največ. Ako bi res bilo, da je kazina propala, bi si pač sama kriva bila, ne pa kako národno pričkanje, ktero nič druzega ni kot pošteno zahtevanje potrjenih pravic in národna dušna povzdiga. Naši nasprotniki pa nočejo spoznati bitja tega národnega pričkanja, to je, konštitucije ali ustave. Saj ga tudi ni spoznal nekdo, ki ga imenuje celó „barbarizem“ — tako stojí zapisano v „Leipziger Illustrirte Zeitung“ — in da proti temu „barbarizmu“ se je treba svoje žive dni bojevati. Prosit! Misliti sicer je, da oni dialog, ki ga navaja životopisnik g. Anastazija Grüna, je apokryph, — al naj je tudi resničen, zatega del vendar ni vsega konec; saj tudi Angležž je „barbar“ — Kitajcu. Pisun v „Illustrirte Leipziger Zeitung“ pa naj vé, da je tako pisal, da se brez drobnogleda očitno vidi, da si išče le protektorja. Slovenski narod le tisti brani barbarizma ter ga izobrazuje, kdor ali ga sam podučuje ali materialno podpira njegove národne zavode, njegovo slovstvo in društva, ki so prevzele našo narodno izobraževanje. — Razun živega političnega gibanja je tukaj najbolj spomina vredno prizadetje Čehov, kako bi narod tudi v telesnem obziru povzdignili, tako, da bi se z dušno omiko, ki se dan na dan po popravljenih šolah, časopisih in druzih knjigah bolj in bolj širi, širilo po deželi tudi blagostanje. Največ se je storilo in se še dela za rokodelce, ktere bi radi tako omikali, da bi mogli stopiti v vrsto z vsakterim Evropejcem enacega rokodelstva. Možje českí, ki niso zábili na ptujem svojega naroda, so zbirali in kupovali za drage novce in z velikim trudom hodé po daljnih deželah hišne in sploh gospodarske priprave, stroje, izdelke in pridelke, s kterimi mislijo koristiti deželi, in vse to so zedinili v rokodelsko-obrtniški muzej. — Veliko zaslugo imajo pri ti reči celó ameriški Čehi in med njimi posebno gospod Mráček, ki ni davno kar je poslal do Prage izdelkov in priprav, ki jih je nabral za muzej po Ameriki in Japanu, — in potem gosp. dr. Náprstek, utemeljitelj muzejni, ki je mnogo lepih rečí seboj prinesel iz Amerike in londonske razstave. Ker se ne more še odpreti ta muzej, kaže ta gospod, da muzejno blago ne ostane mrtvo in da se pomnoží istina muzejna, od časa do časa celo vrsto teh strojev na žofinskem otoku za kaj malo vstopnino (10 krajc., ki se stekajo vsi v dnarnico za muzej), razlagaje vsakikrat njih rabo in njih sestavo. Zadnja taka razstava bila je kaj zanimiva za gospodarje in še veliko bolj za gospodarice in njih hčerke. — Stopim v sobano, ki je že polna sveta; med obrazi se vidi mnogo ogorelih lic s kmetov. Od orkestra na odru visi na levo velik papir, na-nj so debelo vpisane besede: „Ženska zgubiva pri svojem navadnem počasnem hišnem opravilu vsaki dan 4 ure; to storí v človeškem življenji 8 let!“ Na drugi plati je bilo zapisano, koliko je več žensk kakor možkih na Českem in sploh v Evropi, koliko je oženjenih in omoženih, koliko samcev in samic. Po tleh in po mizah so bili razpoloženi stroji (mašine). Gospod dr. Náprstek stopi na oder, pové, da so stroji, ki jih hoče pokazati naprava in delo angležko in ameriško; da od vseh teh mnogih priprostih mašinic na Nemškem ni duha ne sluha, in da ni tedaj samo pri njih kultura domá; da so ti stroji, ki so najbolj potrebni v kuhinjah in pri domačem hišnem gospodovanji taki, da sme ž njimi najbolj visoka in ponosna gospá sama najbolje pôselske dela opravljati, in sploh taki, ki ženstvo reševajo tlake, ki jo emancipirajo, tako da prihrani vsaki dan 4 ure svojega duhomornega opravila za dušno izobraževanje, pa jo vrsté možkemu spolu, kar je posebno zdaj treba, da stopijo same na noge in se same živé, ker premaguje njih število v Evropi za tri milijone število možkih. Stroji so tako prosti, tako ceni, da se človek res čudi, da si jih ni že vès svet omislil. — Naša trdovratnost (pravi govornik) je tega kriva; mi navadno pravimo: „tako bom delal jaz, ker tako je delal moj oče, moj ded in moj predded“. Amerikanec pa pravi: „tako ne bom in nečem delati jaz, ker tako je delal že nekdaj moj oče, ded in predded!“ Mal razloček v besedah, al sila velik v djanji! — Potem začne kazati rabo teh strojev in strojčkov: opari na dveh žlicah vode in za krajcar špirita šest jajc na mehko; reže s posebnimi stroji kruh; kolje drva; vari mleko na stroji, kteri pozvoní in pokliče gospodinjo, ko zavrè; pometa s posebno (prav gosposko) metlo; kaže drugo, ki jo rabi domá, da dekla riba tla, pa se ji ni treba pušati po golih kolenih po sobi; napravlja potem mesó po angležko v malo minutah na plinu; lupi jabelka; očisti v 20 sekundah 12 rujavih nožev na stroji; zabija zamaške v steklenice in jih zopet izdira; kaže napravo podobno ščitiču, ki se vtakne v steklenico, ki se potem razklene, da postane kolobarna in da je lahko tako odgrniti vso steklenico; stopi potem k malemu perilnemu koritu, s kterim je spojena ovijalnica, ki je taka, da opere desetletno dete najgrobši kos perila v dveh sekundah in sicer skoraj do suhega. Še mnogo druzega pokazavši je gosp. doktor povabil poslušavce, naj stopijo do strojev bliže in jih bolje ogledajo, med tem ko je sedla gospodičina k šivarskemu stroju in je ka-

zala, kako se dá tukaj hitro in čedno šivati, in tako opraviti v kratkem času dosti dela namesti tratiti čas z dolgočasnim pretikanjem igle. Kar je bilo skuhanega, varenega in pečenega, vse je šlo zabeljeno in pripravljeno do poslušavcev, da se prepričajo, kaki kuharji so stroji, plin (gaz) in špirit. Po rokah na prsih, veselih obrazih pokuševavcev in mnogih „výborně“, ki so uidali temu ali onemu, bi sodil, da je bilo vse izvrstno pripravljeno. Ako bi ne bil čul govoriti dr. Náprstka o Japanu in druzih rečéh, bi mislil, da se je svoje žive dni le po kuhinjah sukal. — Odhajaje pa si mislim: kaj, ko bi se hotli nekteri gospodje na Jugu, — posebno nekteri v Trstu, ki se celó pečajo s takimi ropotijami — kaj ko bi si hotli omisliti takih strojev, ako jih niso še; se vé posebno takih, ki malo stanejo, in ki bi jih kaj lahko prodali, ako bi ljud spoznal lastnost teh priprav. *) Da spozná pa svet nove iznajdbe, naj bi se kazale po čitavnicah; vstopnina naj bi bila nizka, in naj bi šla matici slovenski! Da bi se njena istina pomnožila, naj bi se sploh govorilo o njih, ali naj bi se čitalo po čitavnicah o ti ali oni obče koristni vedi ali napravi za majhno vstopnino. Deset novčičev bo vsakdo (ne samo čitavničar) plačal, da bo prebil kako veselo in koristno urico v tacih sobah! — Knjiga ss. slovanskih apostolov Cirila in Metoda se pridno tiska; že 4. pôla je pod tiskom; nadjati se je, da bo imela mnogo čitateljev, kajti obseg je kaj zanimiv, in podobščine so kaj krasne.

Koroška. > Iz belaške okolice 23. maja. — Kdo koroškim nam Slovencom ravnopravnost narobe obrača, vidi se iz sledečega. V neki občini blizo Belaka, kjer so sami Slovenci in ni ne 10 Nemcov, so nekteri našinci odpadenci do sl. koroškega deželnega glavarstva napravili prošnjo, v kteri zahtevajo, naj bi se v tri šole ove občine izključljivo vpeljal le nemški jezik za učni jezik **), to je, naj se v šoli s slovenskimi otroci nič ne govori slovenski in naj se nič ne učí slovenščina (matern jezik!), še slovensko branje ne — to je, domačemu jeziku naj se šolske duri popolnoma zaprejo! — Radovedni smo, ako bi ta zahteva obveljala, kako bi učitelji se z otroci razumeli, — blezo tako kakor mutci! Ali mar ni izobraževanje in podučevanje v potrebnih rečéh, ne pa gramatika ptujih jezikov, poglavitna naloga ljudskih šol? Ali naj se šola, ki je še le komaj jela razcvetovati se, za pol stoletja zopet nazaj pogrezne?! — To peticijo so podpisali nekteri občinski namestniki; prosti kmet ne ve nič od nje. 23. t. m. je že bila popolnoma pripravljena, da se pošlje c. k. okrajnemu uradu. Al ne bojimo se, da bi obveljala puhla stvar, ki nasprotuje ustavnim pravicam, ker sta prečast. gospoda šolska nadzornika (škofijski in cesarski) vrla in poštena školnika. Dokazalo se je v zbornih javnih in po časopisih že mnogo, da je materni jezik podlaga narodove omike in da se le v svojem domačem jeziku vsaki narod slaví; al še jih ne manjka takih ljudí, ki tej po celem svetu veljavni resnici zaperajo svoje kosmate ušesa, in najbolj žalostno je še to, ako so taki celó domačinci, ki zatajujejo mater svojo.

Na Reki 31. maja. Binkoštni pondeljek ima kranjska postojnska jama svojega „obligatnega“ dopisnika v „Triesterci“, kteri ne pride radovat se „in der herrlichen Grotte“, ampak da kvasi po svetu čisto osébne reči, ki jih nobena druga živa duša ne vidi in ne sliši, kakor on sam in kopica tista, ktera je ž njim v dušévni „Wahlverwandschaft.“ Tudi letos je bila taka. Priobčil je svoji tržaški teti, da so bili ljubljanski „ultraslovenci“ v Postojni, ki so posebno tujce s svojim petjem „nadlegovali;“ dostavlja pa tudi, da jim je zavoljo preveč vina in piva petje kaj malo se prilegalo! — Vse té čenče je „nemčič“ si skoval. Ubogi pisarček še celó tega ni vedil, od kod je ona peščica „ultraslovenov“ bila; kar oktroiral jih je naravnost Ljubljani; al zmotil se je; brž ko ne se je njemu vsled obilega vina in piva po glavi vrtilo, ne pa poštenim pevcem. Čeravno tacega zmožnega petja ni bilo letos v Postojni kakor lansko leto, vender tudi letos ni bilo celó brez njega. Da se je pa če tudi mala peščica domoljubnih mladenčev v petji vrlo obnašala, vidilo se je že iz tega, ker so morali v jami s postojnsko izvrstno glasbo tolikrat Jenkov „Naprej“ ponoviti, in da so jih celó Taljani hvalili, ki so v petji gotovo bolji sodniki kot Triesterčni pisavec in njegovi pajdaši. Še je nekaj prikrpal svojemu dopisu, da je na postaji mogla jih patrola miriti. Mi, čeravno imamo zdrave oči, kake patrole nikjer vidili nismo; bila je tedaj le „pium desiderium“ Triesterčnega dopisnika, ki pa se mu ni izpolnilo. Po vsem tem se lahko sodi, koliko resnice je še na ostalem, kar je „nemčič“ po „Triesterci“ zatrobil. Eden za deset drugih.

Iz Ipave 28. maja. H... *(Mojster Dev in nove orglje. Priprave za čitavnico.)* Kdor je že kadaj v rajski ipavski dolini bival, jo — naj si že iz kakoršnega namena koli — križem prehodil, in med tem ne opustil, tudi v sploh prijazne svetišča, v cerkve, stopiti in jih pazljivo ogledati: gotovo — vse karkoli je vidil — spričevalo mu je glasno, kako vneti za Božjo čast bili so spredniki sedanjih Ipavcov, kako marljivo se trudili, zarojencem svojem dati izgled lep, kteri naj bi jih nagibal k enaki gorečnosti. In — ne zastojn so se potili rajni očetje, zarojenci so tudi njih vredni sinovi, kteri jih v tem oziru radi in vrlo posnemajo, ter sprejete, drage, Bogu posvečene vežé skrbno varujejo in z novimi potrebnimi naredbami v vedno veči povzdigi pobožnosti venčajo. Ni pa namen moj, dragi bravec, ti popisovati té krasne svetišča z vsimi naredbami, kajti naloga bi bila preobširna, ampak seznaniti te le z nekoliko najnovejšimi napravami sem si v um vzel, da zgoraj omenjeno le nekoliko skažem, pri tem pa tudi še drugim zasluženo čast in hvalo izrečem. — Najnovejše znamenite dela v svetiščih ipavske dekanije so petere — posebnega opomina — vredne orglje. Vseh teh pet zdelal je ljubljanski orglarski mojster France Dev. — Prve, ki jih je v trgu postavil, so bile v „Novicah“ že natanko popisane, ter očitno pohvaljene, da rečem po vsi pravici pohvaljene; ker s tem vilikanskem delom se je g. Dev gotovo izvrstnega mojstra skazal, in si sam táko spričalo svoje orglarske umetnosti dal, da si je vse zaupanje prečastitljivega — tudi v tem oziru znanstveno in mehanično — prav dobro zvedenega g. kanonika in dekana našega, kakor tudi vseh drugih prebivavcev in cele doline pridobil in si mnogo dela s tem pripravil; kajti:

„Dober le mojster delo dobí;
Mojster skaza pa delo zgubí.“

Od tistihmal orglje postavil je g. Dev poredoma v sosednih sledečih cerkvah: na Planini, na Vrabčah, v Podkraji in v Šentbidu. — Planinci so bili dosihmal brez cerkovne godbe; le ženske in nekteri možaki so prepevali, da — tako lepše rečem — kakšno staro mašo in v posebnih časih — kaj pa tudi — „kirijelajson“, kar naj bi memo gredé rečem — organisti po deželi za Božjo voljo vendar enkrat opustili in ne ljudí s tem čukovem krikom motili in dolgočasili, ako pošteno latinske maše zapeti niso v stanu; saj nam ne manjka drugih domačih pesem, ki srca res ogrevajo in človeka hoté ali nehoté k pobožnosti zbujajo. Vendar, od kar orglje stojé, se je tudi

*) Nekaj jih izdeljujejo že tukaj českí mojstri; druzim vé pa gotovo domovino in prodaj gosp. dr. Náprstek; mislim, da bo rad o teh stvaréh kaj več povedal vsakemu, kdor se na-nj obrne. Pis.

**) Do zdaj sta se v teh treh šolah oba jezika učila. Pis.

petje zboljšalo in res veseliši Planinec v cerkev zahaja, kakor poprej. Vrabčanske orglje vidil sem tudi in jih slišal, — slišal pa tudi prebivavce ondotne o njih govoriti — povem ti, bravec, da gosp. Dev-a ne morejo pozabiti.

(Konec prihodnjič.)

Iz Ljubljane. Pasji davek za mesto naše je dovoljen; brez razločka bode vsako leto vsak gospodar za svojega psa plačeval 2 gold. Ker je gotovo kakih 1000 davku podvrženih psov v Ljubljani, bojo znašali dohodki svojih 2000 gld. leto in dan, čeravno namen pasjega davka ni pomagati mestni kasi. Cilj in konec tega davka je zmanjšati število psov, in s tem zmanjšati nevarnost strašne stekline. Ker ravno o steklini govorimo, naj povemo, da pretekli teden se je neznan, brž ko ne mesten pes klatil v okolici ljubljanski v Št. Lenartu, Vizaviku, Št. Pavlu, Sadinji Vasi, Dobrujnah itd., in 4 otroke, sila veliko psov in enega junčka popadel, preden so ga ubili. Raztelesenje je potrdilo steklino popolnoma; zato je bilo vse storjeno, kakor postava veléva. V „Laib. Ztg.“ pa je ta novica zlo napak zasukana bila, tako, da se preočitno vidi, da je zavoljo kakih posebnih vzrokov „Berichterstatter“ vès zmoten bil, ko jo je pisatelju pripovedoval. V Ižanski Vasi je pretekli teden bilo treba steklo kravo pobiti dati; bila je 14. aprila popadena in čez 50 dni potem je za stekljino (pred 8 dnevi) zbolela. Treba bi bilo, da bi se za zmanjšanje nepotrebnih psov tudi po deželi (na kmetih) skrbelo in da bi tudi unanje soseske sploh pasji davek vpeljale, si s tem strašno bolezen odvračale pa ob enem tudi večidel klaverni soseskini mošnjici nekoliko pomogle. Nevarnost stekline se more le tedaj zmanjšati, ako se po celi deželi vpelje pasji davek.

— Z dovoljenjem sl. c. k. državnega ministerstva se je razustila postojnska komisija za odkup in uravnavo zemljišnih dolžnosti, in opravila njene so se prvi dan t. m. izročile c. k. kantonski gosposki v Postojni.

— Po železnici, ki se je na novo odprla 1. dne t. m. iz Marburga v Celovec, je zakljenkalo našim kolom, ki so čez Kranj na Koroško vozile marsiktero blago. Ker na priliko, vožnina za žito znaša za cent in miljo le en nov krajcar, se pelje po železnici cent žita iz Ljubljane v Celovec za 37 novih krajc. Poštni voz za ljudí bo še skoz 3 mesce iz Ljubljane čez Kranj v Celovec se vozil; potem bo brž ko ne le mali poštni voz s pismi šel čez Ljubelj.

— Po „Pozoru“ je deželna vlada v Zagrebu poskrbela, da se pišejo šolske knjige za gimnazije in realke; 24 profesorjev se je združilo, da je vsak njih prevzel svoje delo; med njimi je 6 Slovencov (Bradaška, Macun, Mahnić, Trdina, Valjavec in Žepić), ki so se pridružili hvalevrednemu početju, da pridejo kmali potrebne knjige v hrvaškem jeziku na dan. Tudi pri nas bi se ravno tako lahko dovršile slovenske šolske knjige in nekoliko jih je že dogotovljenih v rokopisu po mnozih g. profesorjih, ki smo jih po „Pozoru“ ravno imenovali, pa še po nekterih druzih, ki so pred dvema letoma se lotili enacega dela v slovenskem jeziku, kakor gospodje Erjavec, Tušek itd. Al rokopisi so ostali — rokopisi, kajti dokler se po ustavni poti ne predéla šolska osnova in deželni zbori vseh tistih dežel, kjer je slovenščina v šolah, ne lotijo se te za národni napredek važne zadeve, ne bo noben knjigar na se vzel ne honorara pisateljev, ne natisa knjig. Da bi pa letošnji deželni zbori ne bili nikjer izgotovili tega, pač vsak vé, kdor je bral njih obravnave. -- Kakor slišimo, slovenska liturgika ni tako rešena, kakor se je „Danica“ unidan nadjala in so po nji tudi se veselile „Novice“, da se vpelje že prihodnje leto v drugi razred realke in gimnazije.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Državni zbor bo dobil novo veliko poslopje, ki se bo zidalo v mestu in v kterem bote zbornica gospôde in poslancov. — Govorí se, da hrvaški ban fml. baron Sokčević pride za ministra vojaštva. — Knez V. Auersperg, vojvoda kočevski, je izvoljen za c. k. višega komornika. — Velika razstava poljskih pridelkov in obrtniških izdelkov na Dunaji bode brž ko ne še le leta 1866. — V nedeljo se je z veliko slovesnostjo odprla železnica iz Maribora v Celovec; 55 minut čez 7. uro zjutraj so odrinili vozovi iz Maribora in v Celovec so prišli ob poldne, tedaj skor v 4 urah; postáj je 9: Rušenje (Maria Rast), Brezje (Fresen), Marbeg (Mahrenberg), Vozenica (Saldenhofen), Doljni Dravberg (Unterdravburg), Prevali, Pliberk (Bleiberg), Sinča Ves (Künsdorf) in pa Grabštenj (Grafenstein). Štajarci se veselijo, da bojo mogli zdaj svoje pridelke in zlasti svoje vina hitro in cenó na Koroško voziti, in kadar bo železnica vsa dodelana in pa s tiroljsko sklenjena, se jim bo bližnja pot odprla tudi v Tirole, Parsko in celó na Laško. Tako postane železnica dobra mati marsikteri deželi, marsikteri pa mačoha. — 26. maja po slovesni maši na čast sv. Cirilu in Metodu je bila v celovškem semišču popoldne „beseda“, v kteri so gosp. bogoslovci se s slovenskimi govori, deklamacijami in pesmami radovali; razun mnoge druge gospôde so bili tudi g. knezoškof celovški pričujoči in pohvalili vrle slovenske pevce in govornike. — „Cor. iz Unterst.“ toži, da katoliška družba rokodelskih pomočnikov v Mariboru zlo peša in da tega kriva je mlačnost in nečimernost mojstrov samih in da „mladost je preveč norost“, pa tudi „svobodna obrtnost“ ima svoj delež zraven. — „Glasonša“ daje upanje, da se bodo Karlovčani čez leto in dan po železnici v Zagreb vozili. — „Katol. list“ naznanja, da je prišlo iz Rima že dovoljenje, da se za Hrvaško-Slavonsko praznik ss. Cirila in Metoda prenese na 5. srpnja in ob enem poviša „na festum primae classis cum octava.“ — V veliki skupščini županije zagrebške se je 23. p. m. vsled predloga sirmiške in virovitiške županije po živahni borbi sklenilo zahtevanje, naj se nemški „Agram. Ztg.“ in „Narod. Nov.“ odtegne vladna podpora. — Na Marskem krstijo letos otroke pogostoma z imeni Ciril ali Metod. — Volitve poslancov za deželni zbor erdeljski se bojo začele 25. dne t. m. — Na Ogerskem pomanjkuje zavoljo suše tako klaje živinske, da gospodarji prodajajo par volov po 40 do 35 gld., ovce pa po 40 do 30 kr. — Konec razpora med ministerstvom in državnim zborom pruskim je bil ta, da je kralj razpustil zbor in da bojo ministri do novega zbora delali, kar bojo hotli. — NaFrancozkem se je po dolgem spanji oživilo novo politično življenje, kterega nasledek bo: ali da bo cesar Napoleon mogel dati Francozom več svobode domá, ali pa da bo mogel zunaj vojsko začeti, da ž njo potolaži domače vrenje. 1. dné t. m. so bile nove volitve za državni zbor; vse je na nogah in celó vsi škofje po pastirskih listih nagovarjajo, naj se nihče ne odtegne volitvam, ker treba je, da se nov kvas postavi v državni zbor. Od teh volitev zavisuje, kakošna bo dalje politika Napoleona o rusovsko-poljskih homatijah, o kterih se še celó nič ne vé, kako se bojo obrnile, ker se vsaki dan kaj druzega pripoveduje in le to je gotovo, da si vlada avstrijanska, francozka in angležka niso edine. Poljaki snujejo nek črno vojsko, ktere se bo mogel vsak možki od 18 do 35 let udeležiti; Rusi pa zbirajo do zdaj bolj raztreseno svojo armado, da potem udarijo z veliko silo nad puntarske krdela, ktere se ogibujejo veliki vojski.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.